

Ю.А.Мицик (Київ)

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ЗВЯГЕЛЬ – НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКИЙ – ВІД СИВОЇ ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ»**

У Галицько-Волинському літопису під 1257 р. згадується Звягель (сучасний Новоград-Волинський, райцентр Житомирської області). Нині це місто святкувало своє 750-річчя. У рамках ювілейних урочистостей 3–6 липня 2007 р. відбулася міжнародна науково-краєзнавча конференція «Звягель – Новоград-Волинський – від сивої давнини до сьогодення», в якій взяли участь учені з України, Білорусі, Грузії й ФРН. Організаторами форуму були Житомирська облдержадміністрація, Новоград-Волинська міська рада, Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині (включно з його Новоград-Волинським відділенням), житомирські обласні краєзнавчий музей та інститут післядипломної освіти.

У ході роботи наукового форуму було проведено пленарні й секційні засідання. Всього працювали 6 секцій: 1. «Методологія, історіографія, джерелознавство, археологія краю», 2. «Історія краю в контексті історії Великої Волині і України», 3. «Туристсько-рекреаційні ресурси краю» (на даній секції обговорювалися переважно екологічні проблеми), 4. «Твої люди, Звягельщино!», 5. «Леся Українка і Олена Пчілка: нові літературознавчі і краєзнавчі розвідки», 6. «Краєзнавчі студії Великої Волині». При цьому на них виступали як маститі вчені, так і молодь, були широко представлено доповіді та повідомлення місцевих краєзнавців.

Після оголошення привітань пленарне засідання відкрилося ґрунтовною доповіддю одного з ветеранів краєзнавчого руху на Волині й члена оргкомітету форуму доц. *М.Ю.Костриці* (Житомир): «Національне краєзнавство: теоретико-методологічні засади та парадигма його розвитку на сучасному етапі». Потім було заслухано виступ к. і. н. *В.Верковського* (Київ) «Джерела до історії Новограда-Волинського та Новоград-Волинського повіту періоду 1917–1918 років у фондах ЦДАВО». Намічені ними сюжетні лінії було продовжено на пленарному засіданні й на першій секції. Ряд доповідей увагу присвятили архівним джерелам (з фондів ЦДІАУ в Києві, Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського, матеріалам російських, польських, німецьких і канадських архівосховищ), які містять у собі масу цінної й незваної досі інформації про минуле Звягеля та Звягельщини. У виступах на першій секції розповідалися про результати дослідження таких історичних джерел, як церковнопарафіяльне діловодство, карти і плани, періодичні видання Волинської губернії XIX – XX ст. (*В.Єршов, Ю.Кондратюк, І.Коробчук, В.Мороз, В.Лукашук* та ін.). Ці доповіді були логічно доповнені *О.Тарабукіним, А.Петраускасом, В. Козубою, О.Осталецькою, Б.Прищепою* й іншими, які доповіли про результати археологічних досліджень Новограда-Волинського, що проводилися вже в незалежній Українській державі, про унікальні знахідки. При цьому було приділено увагу науковому доробку археолога *Б.А.Звіздецького* (1958–2006) – дослідника стародавнього міста. Доц. *О.Журко* (Хмельницький) виклав своє бачення проблем дослідження Болохівської землі та літописного Звягеля (Возвягеля). Про останню, одним із центрів якої було це місто, йшлося ще в трьох інших виступах (*С.Семенчук, Л.Терещук, К.Терещук, Р.Михайлова*). Доповіді проф. *Ю.Мицика* (Київ) і доц. *І.Ярмошика* (Житомир) стосувалися ролі Звягеля як важливого повстанського центру в часи Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. *Л.Коган* (Любек, ФРН) на підставі німецьких та польських джерел змалював вигляд міста наприкінці XVII ст.

Виступ доц. *А.Данилюка* (Львів) було присвячено давній народній архітектурі й побуту Полісся. Він відкрив собою насичений новою інформацією блок доповідей, зроблених переважно працівниками Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАНУ ім. М.Т.Рильського (*І.Коваль-Фучило, Л.Іванникова, О.Шалак, О.Васянович* й ін.). Вони підкреслили багатство фольклорних традицій даного регіону, котрим активно користалася Леся Українка. Зокрема у виступі к. і. н. *І.Коваль-Фучило* йшлося про польську фольклористку Софію Рокосовську, яка записала у

Новоград-Волинському повіті цілий збірник різноманітних пісень (в ухвалі конференції було вирішено опублікувати останній, який нині зберігається у Кракові).

Важливі напрямки досліджень накреслили на пленарному засіданні *В.Вітренко* («Револьюційні події у Новограді – Волинському та на Звягельщині на початку ХХ ст.»), *В.Римська* («Леся Українка – символ Новограда-Волинського»), *М.М.Костриця* («Туристсько-рекреаційний потенціал Новоград-Волинщини та проблеми його використання»). Дуже велику увагу було приділено зокрема *Л.Українці* й *О.Пчілці*, їхнім зв'язкам із регіоном (було заслухано 13 доповідей переважно літературознавчого характеру). Особливо бурхливу дискусію викликав виступ *В.Кугая* «Про спроби повернення місту Новограду-Волинському його історичної назви». Це не випадково, оскільки широка громадськість усе активніше добивається повернення місту його старої назви «Звягель».

У другій секції привернули увагу насамперед доповіді к. і. н. *С.Таранця* (Київ) і краєзнавця *В.Важовського* (Новоград-Волинський), присвячені відповідно розселенню та соціальній структурі старообрядських громад Волині ХІХ – початку ХХ ст. й адміністративному поділу Звягельського ключа у ХVІІІ – ХІХ ст. В інших виступах та повідомленнях ішлося про деякі аспекти української визвольної боротьби 1917–1921 рр. (*Д.Красносілецький*), події Другої світової війни (*М.Бедь*, *П.Скавронський*, *С.Стельникович*), історію національних меншин регіону, його педагогічних і культурних закладів.

У четвертій секції було заслухано ряд цікавих доповідей, які стосувалися видатних представників Звягельщини. У першу чергу це стосувалося постаті визначного українського письменника та громадського діяча Петра Волиняка (Чечета) (1907–1969) (у цьому році минає 100-ліття від дня його народження). Місцевий краєзнавець *Р.Кириленко* ґрунтовно висвітлив життєвий шлях цього патріота України, про якого донедавна не можна було й згадувати, бо він належав до провідних діячів української еміграції в Канаді. Учасники форуму здійснили виїзд на батьківщину П.Волиняка (с. Гульськ під Новоградом-Волинським) і відкрили там меморіальну дошку на честь письменника. Серед інших постатей краю, про яких ішла мова на конференції, слід відзначити поета О.Ольжича, єпископа В'ячеслава, єврейського письменника Ш.Зецера, педагога А.Гумницької, історика М.Кравця, яким було присвячено доповіді відповідно *М.Костриці*, *І.Олександрова*, *Л.Когана*, *М.Тригуба* та *М.Олашина*.

На заключному засіданні було прийнято важливі ухвали, які стосувалися подальшого дослідження минулого Звягеля, пошуків і публікації відповідних джерел, збереження пам'яток старовини, відкриття у місті краєзнавчого музею, збереження й відродження топоніміки краю, вивчення його історії в середній школі тощо. Учасники форуму у межах культурної програми відвідали літературно-меморіальний музей Лесі Українки, родини Косачів, ознайомилися з виставкою старовинного одягу, здійснили екскурсію по місту, виїжджали в смт Городницю, де знаходяться відома пам'ятка архітектури початку ХХ ст. – Свято-Георгіївський собор, а також порцеляновий завод. Усі доповіді та повідомлення опубліковані у двотомному збірнику «Звягель – Новоград-Волинський від сивої давнини до сьогодення» (Житомир, 2007). Сюди ввійшли також уривки з деяких нарративних джерел щодо міста, насамперед зі щоденника Ганни Барвінок (дружини П. Куліша), статті про Л.Українку Л.Черняхівської-Старицької.

Проведена конференція цілком виправдала надії, які на неї покладалися. Вона знаменує собою відкриття нового етапу в історії наукового дослідження Звягеля (Новограда-Волинського) і є добрим прикладом для активізації діяльності краєзнавців інших регіонів України.